

‘De moedergodin keert steeds weer terug’ Mirre Bots, Onkruid juli/aug. 2007

‘De moedergodin keert steeds weer terug’

Annine van der Meer heeft een jarenlange speurtocht gehouden naar de zoekgeraakte, vrouwelijke kant van God – of naar de verborgen moeder. Door de opkomst van het patriarchaat en God de Vader is zij verdrongen en verborgen geraakt, maar in deze tijd wint zij langzaam weer terrein. Gelukkig maar, want ‘in deze tijd van ‘keiharde wapens en versteende harten is de moedergodin meer dan ooit nodig om de balans te herstellen’.

Annine van der Meer is een mooie combinatie van een wetenschapper – iemand die gedegen te werk gaat, onderzoekt en in kaart brengt en daarvoor bewijzen op tafel legt – en een gepassioneerde vrouw die begaan is met haar onderwerp en daarvoor ook buiten de gebaande paden durft te treden. Zij is hartelijk, warm, gul, welbespraakt en goed onderlegd. Zij weet waarover ze het heeft. Haar hele huis ademt de sfeer van de onderzoeker. Zij heeft kasten en kasten vol boeken en kratjes vol aantekeningen, gerangschikt op thema, waar ze ooit nog wel eens een boek over zou willen schrijven. Zelfs de garage staat er vol mee. Maar haar huis ademt ook de sfeer van de reiziger, zowel in de geest als in de wereld. Zo heeft ze een vitrinekast vol beelden van de vrouwelijke godin en oermoeder in allerlei vormen en maten die ze op haar vele reizen naar onder andere Malta, Cyprus, Syrië, Israël, Turkije en Egypte heeft verzameld. Zij troont me er meteen naartoe. Laat me een klein, fijngesneden beeldje zien waarin het vrouwelijke en mannelijke elkaar prachtig aanvullen: het heeft het brede, ronde van de vrouw, ook het symbool van de vulva is er duidelijk op aangebracht, maar tevens het lange, slanke en fallische van de man. ‘Dat is waar we uiteindelijk naartoe moeten’, zo licht ze meteen toe. ‘Het mannelijke en vrouwelijke samen geeft een eenheid en zorgt voor de balans, die we op het moment in onze maatschappij danig ontberen, omdat het mannelijke is gaan domineren. Dit heeft tot vervormingen geleid, zowel in het mannelijke als in het vrouwelijke.’ Een voorbeeld van dat laatste is natuurlijk de enorme aandacht voor de slankheids- en maakbaarheidscultuur van het vrouwelijke lichaam met de graatmagere modellen, Botox en alle cosmetische ingrepen om het vrouwelijk lichaam zogenaamd te

verfraaien, maar in feite (op commerciële gronden) te modelleren naar een mannelijk ideaal. De vrouwen uit de prehistorie waren vol, rond en mollig, het symbool van vruchtbaarheid en overvloed. En prompt zet ze drie prachtige stenen beeldjes van dikbuikige en dikbillige oermoeders op tafel. Ik krijg er meteen goede zin van en besluit het heerlijke petit-fourtje, wat ik eerst nog wilde afwijzen omdat ik net een beetje maat wil houden en op de lijn letten, maar te accepteren en gezellig samen met haar op te eten.

Jij hebt het in je boek 'Van Venus tot Madonna' consequent over moederland en vaderland. Waarom hanteer je juist die begrippen en bijvoorbeeld niet matriarchaat en patriarchaat?

'De woorden patriarchaat en matriarchaat vind ik nogal besmet geraakt. Bovendien worden ze ook niet altijd juist gebruikt. Het patriarchaat staat voor de vader die heerst. Dat beeld klopt. De vader wil heersen, hij streeft macht na. Vandaar dat er slavernij ontstaat, maar ook grote staten en grootschalige handel. Vaders zijn op de materie gericht en willen steeds meer en meer. Maar de materie is ook begrensd. Van daaruit ontstaat het idee van tekort en schaarste. Tegen die grenzen lopen we nu trouwens letterlijk aan. Zo gauw de vaders de macht krijgen, komen er ook wetten die de vrouwen onderwerpen. Daar zijn nog vele resten van terug te vinden. Denk aan weduwenverbranding, gedwongen prostitutie, vrouwenbesnijdenis, vrouwen die gesluierd moeten rondlopen, meisjesbaby's die verstoten worden, meisjes die niet naar school mogen en de Chinese vrouwen waarvan de voeten ingebonden werden

Van de weeromstuit zegt men dan: het matriarchaat is een cultuur waarin de moeder heerst. Maar dat is juist niet zo. De werkelijke betekenis van het woord matriarchaat is: de moeder staat aan het begin. De moeders staan centraal, maar heersen niet. Ze geven leiding en zijn erg gericht op partnerschap en samenwerking. Ze kennen ook geen privé-bezit. Wel zijn de vrouwen heel zelfstandig en nemen ze veel initiatief. Ze zijn de uitvinders van de veeteelt, de kruidenteelt, de kleinschalige land- en tuinbouw – de grootschalige landbouw hoort bij het vaderland. Ze zijn kunstzinnig, bakken potten, weven kleden, ontwerpen en bouwen huizen en tempels.... Het moederland is vooral gericht op bewustzijn. Men voelt zich deel uitmaken van een groter geheel en verbonden met de universele kosmische energie. Zo communiceerden zij ook bijvoorbeeld met de planten die zij verbouwden. Zij verbonden zich met die plant, voelden intuïtief aan welke processen er plaatsvonden en wat zij moesten doen. Als je dat niet meer kunt, zoals nu in onze tijd, dan gaat die deur dicht. Je kunt niet meer op jezelf en je innerlijk weten vertrouwen. Dan moet je keihard werken om te overleven. En ontstaat er zo iets als de grootschalige, planmatige landbouw van heden ten dage.'

Wanneer is het patriarchaat of de cultuur van de vaders ontstaan?

Die omslag heeft ongeveer plaatsgevonden rond 2500 -1500 voor Christus. Met name in Babylonië is aantoonbaar bewezen dat de wetgeving rond 1700 verandert ten nadele van vrouwen. Geleidelijk aan is dat naar andere culturen overgegaan. En in de zesde eeuw voor Christus is het definitief de overheersende cultuur geworden.

En daarmee ontstaat meteen het beeld van God de Vader?

Nou, niet meteen. Dat is een proces wat wel even tijd in beslag nam. Maar je ziet wel dat het bij de gevestigde orde steeds meer om God de Vader draait. De moedergodin, die in vele vormen en onder vele namen werd vereerd, wordt steeds meer de onderstroom. Die stroom wordt in de loop der tijd zwakker en zwakker en houdt op een gegeven moment op -althans bovengronds. Ondergronds gaat het nog door en leeft het in allerlei gebruiken voort. Zo bleven vrouwen bijvoorbeeld zoete koeken bakken voor de godin Anat, de dochter van de godin Asjera van Israël of zelfs voor Maria. Wat je ziet gebeuren, is dat de vrouwelijke eigenschappen van de godin worden geïntegreerd in de mannelijke God, zo kan God bijvoorbeeld opeens baren, maar dan vanuit zijn tong of been -of ze worden geneutraliseerd. Joden en vroege joodse christenen hebben Geest als vrouwelijk ervaren. Later wordt Geest of Heilige Geest opeens neutraal en geslachtsloos gemaakt. Een derde mechanisme dat in werking treedt, is dat het vrouwelijke wordt gedemoniseerd. Sommige godinnen worden bijvoorbeeld tot heks, demon of vampier verklaard.'

En de talloze beelden en beeldjes van godinnen die je overal ter wereld in musea vindt, werden afgedaan als afgodsbeeldjes of men gaf ze mannelijke namen, zo schrijf je in je boek en daarmee werd de vrouwelijke kant van God onzichtbaar gemaakt en raakte ze uiteindelijk zoek?

Inderdaad, ja. Zelf heb ik haar ook lang niet meer kunnen vinden. Je voelt intuïtief wel dat ze moet bestaan, maar in de bronnen en geschreven teksten vind je haar niet terug, want juist het op schrift stellen van teksten valt samen met de opkomst van het vaderland. Die hebben de mythen zo opgeschreven dat het vrouwelijke wordt zwart gemaakt. En tot op de dag van vandaag weten wij niet beter.

Zelf ben ik katholiek opgevoed. Ik had wel iets met Maria, was door haar gefascineerd, maar ik zag haar vooral als een aardse vrouw, de moeder van Jezus, en niet als de christelijke manifestatie van de Grote Moeder. Dat ben ik pas later gaan ontdekken. De eerste die ik daarover hoorde, was professor Quispel bij wie ik religiegeschiedenis ging studeren. Hij zei dat God een vrouwelijke kant had. Hé, dacht ik meteen, daar wil ik meer van weten. Het was een soort ontbrekend puzzelstukje dat ik wilde vinden, maar het heeft lang geduurd voordat me dat gelukt is. Ik ben eerst talloze keren gefrustreerd geraakt, omdat alles zo verborgen was. Je vindt flinters, maar hebt geen overzicht. Pas nadat ik op mijn reizen in allerlei tempels en musea steeds meer beelden, beeldjes en symbolen vond die het vrouwelijke uitdrukten begon het mij te dagen dat er een groter verband tussen al deze verschijnselen moest bestaan. Ik begon ze te verzamelen, maar zo gauw als ik thuis de bibliotheek indook om verklaringen te vinden, raakte ik een wespennest van interpretaties verstrikt. Het werd eigenlijk gewoon weggeredeneerd. Traditioneel ingestelde archeologen erkennen het vrouwelijke in de kunst niet. Het woord priesteres komt in het vocabulaire van godsdienstwetenschappers en kerkleiders niet voor. Maar ja, op een gegeven moment ben je op zoveel sociale gewoonten gestuit die een uiting zijn van de vroegere vrouwelijke vruchtbaarheidsreligies en heb je zoveel verzameld, dan kun je gewoon door de kunst te tellen aantonen dat God in de prehistorie vrouwelijk was en dat in die culturen het vrouwelijke heel sterk overheerste. Er

waren ook veel priesteressen. Ik ben net terug uit Cyprus en heb daar weer hetzelfde ontdekt. Eigenlijk is de vrouwelijke kant van God of de moedergodin nooit weggeweest. Zij komt iedere keer weer terug, zij het in een andere naam en vorm. Afhankelijk van de cultuur heet zij Sophia, Gaia, Inanna, Isis, Asjera of Maria. Het is net een soort toverbal die iedere keer van kleur verandert, maar het blijft wel een toverbal.

Bestaan er eigenlijk nog matriarchaten of resten daarvan of zijn die inmiddels allemaal van de aardbodem verdwenen?

Nee, ze zijn er nog wel. Bijvoorbeeld de Mosuo in China, de Khasi in India, in Juchitán in Zuid-Mexico en ook de Berbers en Toearegs hebben nog bepaalde matriarchale elementen. Deze volken kennen nog een vruchtbaarheidsreligie en zien de natuur als een stroom energie, die echt geëerd wordt. Maar zij staan door de globalisering wel erg onder druk. Zij worden overruled en hun land wordt opgekocht door buitenstaanders. Uiteindelijk gaan ze daaraan kapot.

Waarom kan de moedergodin, maar ook iemand als Maria Magdalena juist in deze tijd op zoveel belangstelling rekenen?

Omdat we zoeken naar nieuwe rolmodellen, nieuwe voorbeelden, want we zijn onze heldinnen kwijtgeraakt. En juist de moedergodinnen vertegenwoordigen aspecten waar veel vrouwen nu naar op zoek zijn. De oermoeders uit de prehistorie waren het soort vrouw dat we nu nodig hebben. Ze waren ondernemend, zelfstandig, creatief, initiatiefrijk, maar ook zacht, moederlijk en liefdevol. Ze hadden nog een eenheidsbewustzijn, voelden zich verbonden met de natuur en dachten niet in schaarste maar in overvloed. Ziel, geest, kosmos, het deed allemaal mee (deze uitdrukking is het niet helemaal, misschien weet jij een betere). In deze tijd is er een enorme honger naar goede voorbeelden. Daarom is het ook belangrijk om van het moederland te weten, want de sterke vrouwen liggen daar voor het oprapen.

Een andere, meer pragmatische verklaring is dat de archeologie een relatief jonge wetenschap is, die nu pas allerlei moedersymbolen opgraaft. Je zou kunnen zeggen dat de aarde haar schatten baart. De laatste vijftig jaar is het eerste evangelie van Maria Magdalena teruggevonden, maar ook het Thomas evangelie en de Nag Hammadi geschriften. Deze gaan allemaal over het eenheidsdenken. We zijn nu pas zo ver dat we dat kunnen gaan begrijpen.

Maar we kennen juist in deze tijd mede door het feminisme toch ook veel sterke vrouwen?

Zeker, die zijn er genoeg en komen er gelukkig ook steeds meer, maar we leven toch wel erg binnen mannelijke kaders. De gevestigde instituten, kranten, universiteiten en kerken gaan allemaal uit van het patriarchale denken dat berust op oordelen en uitsluiten. Als je bij hen aankomt met God de Moeder of een kosmisch bewustzijn, willen ze daar eigenlijk niets van weten. Ze willen er eigenlijk niets van weten. Zelfs de feministen van het eerste uur – en Opzij is daar exemplarisch voor – nemen de vrouwen die met bewustzijnsverandering en spiritualiteit bezig zijn niet serieus. Toch wordt die groep alleen maar groter. Hun kracht is volgens mij ook niet meer te stuiten. Maar zij moeten zich ook niet uitsluitend met het vrouwelijke bezighouden. Het is een illusie om te denken dat je de eenheid kunt bereiken als je alleen op het vrouwelijke gericht bent. Dat werkt evenmin als je uitsluitend op het mannelijke te richten. Het gaat juist om de combinatie van beide: een grote mate van zelfstandigheid, ook in economische zin, en bewustzijnsontwikkeling. Juist in dat opzicht is

Maria Magdalena een krachtig voorbeeld. Zij had een heel groot bewustzijn, dat zich kon spiegelen aan dat van Jezus, ze was niet voor niets zijn eerste leerling, maar ze was ook een heel zelfstandige vrouw.

Het mannelijke komt uit het vrouwelijke voort, dat was ook in de oude vruchtbaarheidsreligies al zo. Het mannelijke heeft lange tijd gedomineerd en het vrouwelijke kleiner gemaakt. Nu moet de vrouw zich weer oprichten en de vrouwelijkheid in zichzelf hervinden. Vervolgens zal ze ook de vrouwelijkheid in de man moeten aanspreken. Deze moet namelijk door een vrouw in zijn omgeving worden aangeraakt. Als zij deze voorleeft, kan ook hij zijn intuïtie gaan gebruiken en in dienst stellen van de kosmos.'

Ze loopt naar haar vitrinekast en haalt er een prachtig, rank beeld uit, dat afkomstig is uit Bali. Het zijn een man en een vrouw in een soort cirkelvormige, tedere omhelzing. De man is wat groter en richt zich op. "Maar", zo legt Annine al aanwijzend uit, "hij komt wel voort uit (de schoot) van de vrouw. Als de een en de twee, ofwel de man en de vrouw, elkaar kussen krijg je de drie. Dat is het kosmisch bewustzijn, maar dan niet meer in zijn archaische, collectieve vorm. Het is het kosmisch bewustzijn dat door het individu ervaren kan worden. Dat is de ontwikkelingssprong die we gaan maken. Het zou mooi zijn als wij in de derde fase een nieuwe taal en gewoonten gaan ontwikkelen. Een nieuw bewustzijn, dat vrouwelijk en mannelijk is".

Meer weten?

Annine van der Meer, *Van Venus tot Madonna. Een verborgen geschiedenis*, uitgeverij Synthese, ISBN 9062 719945, 495 pgs., € 29,50. Zie voor de voetnoten, geraadpleegde literatuur, appendices en het register: <http://venus.synthese.ws>

Zij is momenteel bezig met een volgend boek over Sophia, het goddelijke vrouwelijke in het oerchristendom.

Daarna zal *Venus in beeld* verschijnen.

Ook geeft zij lezingen en cursussen. Voor meer info www.pansophia.nl of www.anninevandermeer.nl